

9 فیروری 2016

داکتر سید عبدالله کاظم

«منار علم و جهل» نماد مبارزه علیه بنیادگرایی

از صفحات تاریخ ما

نویسنده: رها آرزو

دوشنبه، 30 سنبله 1394:

(عنوان فوق متن مقاله مستند و تاریخی است که روی تصادف نظرم را جلب کرد و نویسنده آن محترم "رها آرزو" بوده و بتاریخ 30 سنبله 1394 (21 سپتمبر 2015) در سایت "حزب همبستگی ملی افغانستان" به نشر رسیده است. با ملاحظه عکس ها و بعضی اسناد تاریخی و همچنان نکاتی مهمی که در باره تشابهی آن دوره با شرایط امروزی در این مقاله ذکر شده، خواستم مقاله را کاپی گرفته و البته پس از عیار کردن فورمات آن با فورمات این پورتال وزین آنرا عیناً اقتباس نمایم که امید است مورد علاقمندی دوستان مسائل تاریخی کشور قرار گیرد. بدینوسیله از سایت همبستگی ملی ناشر این مقاله ابراز امتنان میدارم. داکتر س.ع. کاظم)

در سال ۱۳۰۳ (۱۹۲۴) شماری از ملاها و روحانیون افراطی به تحریک انگلیس ها علیه دولت امان الله خان دست به تبلیغ زده مردم را به شورش واداشتند. آنان تمامی اصلاحات دوره امانی را خلاف دین اسلام خوانده، این شاه مترقی و وطن دوست

د پانو شمیره: له 1 تر 9

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکني د لیکنيزي بني پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله لیکنه له رالیرو مخکي په خیر و لولئ

را کافر و جهاد علیه او را فرض اعلان کردند. همین باعث بروز اغتشاش سمت جنوبی گردید. دولت با آنکه موفق به سرکوب باغیون گردید اما صدها تن از سربازان دولتی در آن جان باختند که به پیشنهاد امان‌الله خان بنای یادبودی به نام «منار علم و جهل» در کابل برای تجلیل از خودگذری آنان اعمار گردید که تا کنون در جوار باغ وحش کابل پابرجاست.

استا اولسن انسان‌شناس و نویسنده دنمارکی واقعه خوست را که در آن بنیادگرایان علیه دولت مردمی امان‌الله خان اغتشاش نموده بودند در کتاب «اسلام و سیاست در افغانستان» (ترجمه خلیل الله زمر، ص ۱۳۱ - ۱۳۳) چنین شرح می‌دهد:

«اغتشاش خوست در مارچ ۱۹۲۴ بر ضد اصلاحات اجتماعی دولت امانی برهیری ملا عبدالله مشهور به ملای لنگ و سایر ملاهای آن سمت به تحریک و رهنمایی روحانیون پرنفوذ مرکز به راه افتاد. در اغتشاش خوست یکی از مریدان حضرت صاحب شوربازار بنام عبدالغنی، قبایل سلیمان‌خیل را در کنار ملا عبدالله و ملا عبدالرشید سهاکی قرار داد. این دو ملا در دستی قرآن و در دست دیگر قانون جزا را گرفته در میان قبایل که متأسفانه از سواد و دانش بی‌بهره بودند فریاد می‌زدند: کدامیک را قبول دارید! "قرآن یا قانون را؟" و طبعاً مردم میگفتند: "قرآن را" و سپس مردم را بشورش دعوت میکردند.»

ملا عبدالله مشهور به ملای لنگ سر‌غنه شورشیان جنوبی که در واقع ملا عمر عصر امانی بود و بالاخره به تاریخ ۴ جوزای ۱۳۰۴ به جزای اعمالش رسیده در تپه مرنجان تیرباران شد.

برای مهار این وضعیت، حکومت لویه جرگه‌ای را فراخواند تا راه حل مناسب جستجو نماید. لویه جرگه با تعدیل برخی مواد برنامه اصلاحات، هیاتی را به ریاست نورالمشایخ غرض مذاکره نزد شورشیان فرستاد تا تذکر بدهند که تمام مواد قانون با شریعت اسلام تطبیق داده شده و هیچ ماده‌ای در تضاد با اسلام نیست. اما مذاکره با شورشیان نتیجه مطلوب به

د پانو شمیره: له 2 تر 9

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکنی د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په څیر و لولئ

بار نیاورد، زیرا نورالمشایخ قسماً اعتراضات ملای لنگ را تایید کرده به شاه بازگو نمود، مگر شاه حاضر نشد به خواهش شورشیان نظام نامه اساسی و قانون جزا را لغو کند.

زنده‌یاد میر غلام محمد غبار در «افغانستان در مسیر تاریخ» (جلد اول، ص ۸۰۸) در این مورد می‌نویسد:

«از کابل غندمشر عبدالحمید خان معاون رئیس ارکانحرب و غندمشر محمد اسمعیل خان با هشتصد عسکر (موسوم به جان فدا) برای باز کردن کوتل تیره و پیوستن به وزیر حربیه در گردیز سوق شد، ولی در موضع بیدک لوگر در نتیجه یک شباخون هولناک شورشیان تا نفر اخیر کشته شدند.»

انگلیس که خود را در این توطئه پیروز می‌دانست دست به مداخله مستقیم زد و یک تن هندو به نام عبدالکریم را زیر نام پسر امیر محمد یعقوب خان داخل قوم خُدران پکتیا نمود که رهبری اغتشاش را به دست گرفت. در آغاز جنگ به نفع شورشیان پیش می‌رفت چون از یک سو بودجه دولت به اتمام رسید و از سوی دیگر ۸۰۰ عسکر دولت به یکبارگی کشته شدند که این ضربه سختی بر پیکر رژیم نوپای امانی بود. در همین دوره بود که عبدالکریم با حمایت انگلیس‌ها در پکتیا دعوای امارت نمود و دولت از این فرصت سود برده علیه او تبلیغات به راه انداخت.

نورالمشایخ مشهور به حضرت شوربازار همیشه در خدمت بیگانگان و رژیم‌های مستبد قرار داشت.

از آنجایی که اکثریت مردم افغانستان از خدمات دولت امانی راضی و ممنون بودند، جمع وسیع یک‌صدا علیه این اغتشاش جاهلان برخاستند که منجر به سرکوب آن شد. میر غلام محمد غبار در «افغانستان در مسیر تاریخ» (جلد اول، ص ۸۰۹) می‌نویسد:

د پانو شمیره: له 3 تر 9

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلپکني د ليکنيزې بني پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکي په څير و لولئ

«همینکه دانستند اغتشاش پاکتیا ماهیت مذهبی نی، بلکه ماهیت سیاسی و آنهم به مداخله دولت انگلیس دارد، همه به حمایت دولت برخاستند و بر ضد نفوذ خارجی متحد گردیدند. پس ولایات شمالی افغانستان اعزام ده هزار سواره و ولایت ننگرهار اعزام هفده هزار نفر مسلح برزده گرفت، و از کاپیسا و پروان قطعات امدادیه رسید. مردم هزاره به شاه نوشتند که ما در جنگ برادران پاکتیایی تا حال مداخله نکردیم ولی اکنون که دست خارجی توسط عبدالکریم هندی در افغانستان دراز شده، ما حاضریم که تا پنجاه هزار مرد مسلح به دولت تقدیم نمایم. در خود پکتیا نیز احساسات عمومی بعد از ورود عبدالکریم هندی انگیزته شده بود، چنانکه مردم جاجی و خمکنی طرف دولت را التزام کردند، و هندوهای خوست تغذیه عسکر دولت را بدمه گرفتند. شهر کابل تادیه معاش سه کندک نظامی اعزامی در لوگر را پذیرفت، و بعضا زنان کابل زیورات خود را به دولت اعانه دادند. سه هزار شاگردان مدارس کابل از وزارت حربیه تقاضای اسلحه و شمولیت در میدان جنگ نمودند، و عده‌یی هم به خوست سوق گردیدند. تعلیمات نظامی نیز در مدارس آغاز شد و قوای امدادی بلخ و قندهار در کابل ریختن گرفت.» در آن دوران هندوهای افغانستان منحصیث شهروندان اصیل کشور با جان و دل از دولت حمایت کرده در این جنگ سهم بزرگ ادا کردند. جریده «حقیقت» به تاریخ ۲۹ اسد ۱۳۰۳ ضمن «اظهار امتنان از همدردی و وفاکیشی هندوها»، در گزارشی تحت عنوان "همدردی اهل هنود سمت جنوبی با عساکر افغانی" نوشت:

«حسیات اهل هنود و مردمان این اطراف و اکناف با عساکر اسلامیه افغانی ما نهایت همدردانه و وفاکارانه است... در بعضی اوقاتی که موقتا سلسله وصول ارزاق و معاشات و دیگر لوازمات عسکریه بواسطه قطع سلسله راه عبور و مرور از طرف اشقیاء منقطع و مسدود میشد هرگونه ضروریات و لوازمات قشونی را مردمان اهل هنود آنجا بکمال خرمی و طیف رضا برای فوجی‌ها بهم میرسانیدند.»

خوانین شینوار در عصر امانی که طرف لشکر جهل ملای لنگ را گرفتند اما به زودی سرکوب شدند.

سپس محمود طرزی (که سفیر افغانستان در پاریس بود) فوراً خود را به کابل رسانید و همراه با محمد ولی خان (وزیر حربیه) برای آرام ساختن شورش تدابیر لازم و سنجیده گرفتند در نتیجه این زحمات و همکاری وسیع مردم، شورش سرکوب و سران باغی فراری شدند. درین میان ملای لنگ و ملا عبدالرشید که به کوه‌ها پناه برده بودند توسط مردم دستگیر و تسلیم دولت داده شدند.

شورش جنوبی نتیجه شرافکنی های انگلیس‌ها بود که می‌کوشیدند به این صورت از مردم پکتیا که در جنگ سوم افغان - انگلیس با شهامت تمام نیروهای اشغالگر را شکست داده بودند انتقام بگیرند. مهار این شورش که بیش از یکسال به طول انجامید بار سنگینی بر دولت امانی بود. تقریباً مالیات یکساله در آن به هدر رفت و متعاقباً در لویه جرگه پغمان شاه امان‌الله مجبور شد که با روحانیون مرتجع از راه مماشات پیش رفته بخشی از برنامه اصلاحاتش را کنار گذارد.

د پانیو شمیره: له 4 تر 9

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پټه له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلپکني د ليکنيزي بني پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکي په خير و لولۍ

منار علم و جهل

بنای یادبود «منار علم و جهل» در دامنه کوه شیردروازه کابل به دلیل داشتن بار سنگین و پرمعنی ضدیت با روحانیون اجیر انگلیس، از سوی هیچ دولتی تبلیغ و قدردانی نگردید. به همین دلیل این منار بسیار ناشناخته مانده است.

در پای این منار، نام و مشخصات تمامی کسانی که در «مقابله جهل و علم» شهید شدند درج است و در قسمت بالایی منار متن ذیل به چشم می‌خورد:

«نظر به فداکاریهای قیمتدار فرزندان رشید وطن و شیرمردان غیور ملت که در محاربه جهال بغاوت پیشه سمت جنوبی که فی الواقع یک مقابله جهل و علم بود، در سنه ۱۳۰۳ هجری شمسی عصر اعلیحضرت، محیی ملت افغان پادشاه ترفیخواه افغانستان الغازی (امیرامان الله خان) بمقابل ارتقای ملی و اعتلای علم و تمدن رخنمود بکمال متانت و پایداری در حفاظه شرف و عزت دولت متبوع خودها و طرفدار علم و معرفت بمدافعه اشرار بغاوت شعار و محاربه گمراهان تبه روزگار و ازاله ارادات باطله شان کوشیده داد همت و غیرت اسلامی را دادند و حیات خود را فدای ترقیات مملکت و قربانی اولوالامر مقدس خودشان کرده برای خود حیات جاوید و نکونامی تاریخی حاصل کردند. این یادگار باسعادت و

د پانو شمیره: له 5 تر 9

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنیزې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په څیر و لولئ

افتخار بتاريخ ۲۳ جوزا ۱۳۰۴ شمسی تاسیس یافت تا وطن دوستیها و معارفخواهی های آن فداکاران راه حقانیت را اولاد آینده وطن بنظر تمجید و بازماندگان شانرا بنگاه احترام دیده افراد حساس و احفاد {فرزندزادگان} حق پرست افغان را دلیل رفتار و سرلوح افتخار باشد.»

(۲۳ جوزای ۱۳۰۴): مراسم افتتاح منار علم و جهل

د پانډو شمیره: له 6 تر 9

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلپکنی د لیکنیزې بڼې پازوالی د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په خیر و لولئ

به تاریخ ۴ جوزای ۱۳۰۴ ملای لنگ و ملا عبدالرشید با ۵۱ تن از همدستان شان بعد از اینکه حکم اعدام بر آنان صادر شد، طی مراسمی در تپه مرنجان اعدام شدند و چندصد تن دیگر به ولایات شمالی تبعید شدند. امان الله خان طی نطقی در مراسم «چانماری» این ۵۳ تن، که در جریده «حقیقت» (۶ جوزای ۱۳۰۴) منتشر شد، گفت:

«حقیقتاً برای ملت و حکومت ما سزا دادن یک قوم که افراش را به خون جگر پرورش داده بودیم و از آن‌ها چشم خدمت داشتیم بسیار جای افسوس است لیکن چه کنم یک دانه که به هیچ صورت علاج آن نشود و به صحت تمام بدن ضرر برساند چون در وجود پیدا شود انسان مجبور است که آن دانه را ببرد. گویا این خاینین یک دانه سرطان بودند که به وجود مملکت ما برآمدند حالا لازم است که آنرا قطع نمایم تا به وجود وطن دیگر ضرر نمانده مملکت به حیات دایمی خود پایدار بماند. ای کاش اینقدر تلفات را که اولادهای عسکری و دیگر اولادهای ملکی‌ام، و این فرزندان جاهل و نادانم درین مقابله علم و جهل دادند، بری بهبود مملکت و آبادی ملت می‌بود تا ما مسرور و خوشوقت بوده و بدبختان باینطور فلاکت و تباهی مبتلانمیشدند.»

خبر مراسم اعدام ملای لنگ و ۵۲ تن از شرکای جرمش در جریده «حقیقت» (۶ جوزای ۱۳۰۴)

د پاپو شمیره: له 7 تر 9

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پټه له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلپیکنی د لیکنیزی بنی پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په خیر و لولئ

در میان کسانی که علیه دولت امانی دسیسه نموده بودند، چند نفر از خانواده مجددی نیز سهم فعال داشتند. غبار در «افغانستان در مسیر تاریخ» (ج 1، ص 808) در این باره می نویسد:

«در همین سال بود که شاه امان الله بالای نور المشایخ مجددی (حضرت فضل عمر مجددی) {مشهور به حضرت شوربازار} مشتبه شد و خواست او را محبوس نماید، ولی شمس المشایخ مجددی (حضرت فضل محمد مجددی) که مرد مجاهد و ضد استعمار و هم طرفدار آزادی سرحدات از نفوذ انگلیس بود، نگذاشت چنین شود، پس شاه ... از حبس نور المشایخ منصرف شد مشروط بر اینکه از افغانستان خارج گردد. نور المشایخ با عایله خود سرحد افغانستان را عبور کرد و در دیره اسماعیل خان و کویته اقامت اختیار نمود، ولی حکومت افغانی یادداشتی به انگلیس ها فرستاده و دور شدن نور المشایخ را از سرحدات نزدیک افغانستان تقاضا کرد، پس نور المشایخ به علاقه بمبئی اعزام گردید.»

دورنمای منظره "مینار علم جهل" که تا امروز از گزند جنگهای داخلی کابل در مان مانده است

اگر دیروز انگلیسها با توسل بر ملای لنگ کوشیدند افغانستان را به سوی جهالت و تاریکی سوق دهند، اینک بیش از سه دهه می شود که دولت امریکا با تمویل و تجهیز بنیادگرایان تنظیمی و طالبی و داعشی و گسیل آنان بر وطن ما کوشیده است تا افغانستان را در سیاهی و بدبختی فرو برد و دولتهای مستبد و مرتجع ایران و پاکستان هم سهم مهمی در تباهی وطن ما داشته اند. ملا عمرها، گلبدینها، ربانیها، سیافها، ملا تره خیلها، محسنیها، اسماعیلها و غیره همه «ملای لنگ» های عصر حاضر اند که باید در یک محکمه مردمی «چانماری» شوند.

بر ماست تا به رسم نیاکان با پرچم علم و ترقی برخاسته جهل و جنایت را به زباله دان تاریخ بسپاریم. تا وقتی ملت ما بر راهیان ظلمت، این لشکر استعمار پیروز نشده اند، افغانستان روی خوشبختی و آبادانی را نخواهد دید.

د پانو شمیره: له 8 تر 9

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکنی د لیکنیزې ښې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په څیر و لولئ

(پایان مقاله)
نوشته: رها آرزو

د پانډو شمیره: له 9 تر 9

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلپیکني د لیکنيزي بني پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکي په خير و لولئ